

# COGNITIVE PROCESSES OF PARENTS AND THEIR CUSTODIAN COMPETENCIES

Alicja CZEREDERECKA

*Institute of Forensic Research, Cracow*

**ABSTRACT:** The aim of the research was to establish which variables of the Rorschach test linked with cognitive processes have strong significance for custodian competencies of parents. The study encompassed 102 persons (51 broken marriages) whose custodian competencies were assessed in psychological expert reports drawn up for court cases. Studied persons were divided into 3 sub-groups: A – persons whose custodian competencies were assessed as good (12 persons); B – persons not having sufficient competence to bring up children independently (supervision by a social worker or psychologist recommended); C – persons with low competencies (limitation or even deprivation of parental authority recommended).

The results gained indicate the occurrence of a correlation between custodian competencies and the following factors related to the functioning of cognitive processes of parents:

1. Correctness of perceiving and formulating conclusions:
  - conventionality (X+) and non-conventionality (X-) of perception;
  - less clear in relation to disturbances of perception (X-);
  - in thinking and drawing conclusions (Raw Sum 6 and W Sum);
  - results of all sub-groups deviated from the norm, but disturbances in reasoning processes occurred significantly more frequently in studied persons with lower upbringing competencies.
2. The effectiveness of cognitive processes:
  - reaction to obvious stimuli, ability to recognise and react to obvious situations (D) is typical for persons with higher competencies;
  - immaturity of cognitive processes, superficiality and triviality, lack of precision in recognising a situation (DQv) is characteristic of persons with lower competencies;
  - rigidity and disturbance of functioning of cognitive processes appears in persons of lower competencies.

**KEY WORDS:** Custodian competencies; Cognitive processes; Rorschach.

*Problems of Forensic Sciences, vol. LIII, 2003, 91–108*  
*Received 28 March 2003; accepted 29 April 2003*

## THE AIM OF THE STUDY, INVESTIGATED GROUP AND METHOD

The presented results are from the first part of broader studies concerning custodian competencies of spouses who are fighting each other for the custody of their children after the break-up of their marriage. It is at the same time a continuation of a survey concerning the personalities of these spouses made in the years 1996–2002 [4, 5, 7, 12].

The aim of the presented study was to establish which determinants from the Rorschach test connected with cognitive processes [4, 14] are important in establishing parents' custody competencies [1, 2, 3, 4, 6, 8, 10, 11, 16, 17, 19, 20].

The investigated group consisted of fifty one couples (102 subjects) whose custody competencies were evaluated in psychological expert opinions prepared by the Institute of Forensic Research for court cases concerning former spouses who were involved in a strong conflict over custody.

The group was divided into 3 sub-groups according to competencies:

- A. persons whose competencies were evaluated as correct (i.e. they were capable of looking after their children independently). It consisted of 12 persons;
- B. persons whose competencies were evaluated as insufficient for taking care of children alone (the help of a social worker, therapist or mediator were recommended). It consisted of 66 subjects;
- C. persons whose competencies were evaluated as very low – strong limitation or even deprivation of parental authority was suggested. This group consisted of 24 subjects.

Three groups of factors formed the basis for assessment of upbringing competencies: the psychic predispositions of parents, their objective material and life "resources" and their use of free time which they could devote to the child, and also returnable information gained from a study of the child concerning the degree to which psychical needs could be satisfied.

In all cases, an analysis of all Rorschach determinants connected with cognitive processes: perception, information processing and ideation was carried out [4, 13, 14, 15].

The hypotheses which were put forward anticipate that parents whose custodian competencies were judged as being high should be distinguished by the following cognitive features [1, 2, 3, 4, 7, 11, 16, 20] and Rorschach test features linked to them:

1. realism in assessment of situations and thinking, a high indicator of conventional perception of surrounding reality ( $X^{+ \%} > 69$ ), a low indicator of inadequate perception ( $X^{- \%} < 15$ ), a non-elevated indicator of the mechanism of defensive intellectualisation ( $2AB + Art + Ay < 6$ ), and also a lack of elevated indicators of pathological thinking ( $W \text{ Sum } 6 < 17$  and  $M^{-} = 0$ );

2. Cognitive processing incorporation, activity and effectiveness ( $L < 0.3-1 >$ ,  $Zf > 9$  and  $Zd < -3-+3 >$ );
3. Constructive thinking: ideational flexibility and independence ( $a : p \approx 1 : 1$ ,  $M^a : M^p \approx 1 : 1$ , lack of extreme results of EB).

## AN ANALYSIS OF THE OBTAINED RESULTS

### **Descriptive statistics and percentages of results deviating from norms**

The descriptive statistics for the whole group and sub-groups are shown in Table I.1, I.2 and I.3. Visible differences between the investigated population and American Exner norms [4, 13, 14] in some determinants need to be commented upon. For example,  $X+%$  was much lower in the Polish population investigated, while  $X-%$  and  $Xu%$  were much higher. It should be said that my previous investigations of couples [4, 5, 7, 9, 10, 12], mentioned earlier, had indicated significantly lower conventional perception of situations ( $X+%$ ) and higher unconventional perception ( $Xu%$ ) in the Polish population. But such a high  $X-%$  seems to be characteristic for the investigated population and confirms observations from individual contact – that many more subjects needed psychiatric help [18] than had in fact made use of it (only 4 subjects: 1 man and 3 women). These results are even more significant when you take into account that investigated persons tend to try to present themselves as better-adjusted persons and hence display more adjusting reactions than when they are not being monitored [15]. However, results that are typical for psychopathology (positive PTI, heightened Raw Sum 6 and W Sum 6) occurred very rarely in the subjects' records. This may mean that revealed disturbances do not cross the psychosis threshold, and even if they do (in four cases there was a serious basis for such suppositions), studied persons are able to dissimulate, to “correct” their utterances sufficiently to not directly present psychotic reactions.

Other determinants significantly different from American norms were: R (number of responses) and the ratio W : D (choice of the whole field in relation to an obvious detail). The lower number of responses is probably the result of the “exam situation” in which the studied persons find themselves in court, whilst the higher value for W ( $Me > 1$ ) and significantly lower value for D ( $Me < 5$ ) seem to be characteristic of the Polish population.

When comparing sub-groups it could be observed that  $X+%$  is significantly bigger in group A, with higher custodian competencies, than in groups B and C ( $Me$  for group A = 57.5, B = 54 and C = 53.5). Correspondingly,  $X-%$ ,

Raw Sum 6 and W Sum 6 are lowest in group A. These results are consistent with expectations. Xu% is lowest in group A, but highest in group B.

TABLE I.1. DESCRIPTIVE STATISTICS – INFORMATION PROCESSING: COMPARISON OF MEANS AND MEDIANS

Determinants	Means in groups				Medians in groups			
	Total	A	B	C	Total	A	B	C
R	21.49	19.25	22.65	19.42	19	18.0	20.0	17.5
Zf	12.53	11.92	12.83	12.04	12	12.0	11.5	13.0
W	10.36	11.33	9.92	11.08	10	10.0	9.0	10.5
D	9.35	6.92	10.62	7.08	8	7.0	9.0	6.0
Dd	1.77	1.0	2.11	1.25	1	0.5	1.0	1.0
Zd	0.38	1.13	0.14	0.68	0.5	1.75	0.5	-0.25
DQ+	6.57	5.33	6.80	6.58	6	5.0	7.0	6.0
DQv	2.31	2.75	2.15	2.54	2	2.5	2.0	2.0
PSV	0.74	0.67	0.61	1.13	0	0	0	0
L	0.79	0.60	0.82	0.80	0.46	0.45	0.47	0.47

TABLE I.2. DESCRIPTIVE STATISTICS – COGNITIVE MEDIATION: COMPARISON OF MEANS AND MEDIANS

Determinants	Means in groups				Medians in groups			
	Total	A	B	C	Total	A	B	C
P	5.14	5.08	5.23	4.92	5	5.0	5.0	5.0
X+%	54.64	61.42	53.73	53.75	55.5	57.5	54.0	53.5
Xu%	30.6	27.25	31.32	30.29	31	27.0	32.0	28.0
X-%	13.07	8.92	13.27	14.58	10.5	6.0	12.0	6.5
S-%	11.55	13.83	12.02	9.13	0	0	0	0

More careful analysis allows us to recognise this result as obvious. Xu% is, after all, an expression of a less adjusted perception of the world, but one that is still adequate: thus the highest results would be expected in the group which reveals certain problems with upbringing, (but not the most serious).

Some differences between the sub-groups are somewhat surprising. For example: M<sup>P</sup> (the factor linked to passiveness in thinking) is lowest in group C and highest in group B. The best results for P (correlating with attaching

importance to universally binding social norms) were found in group B, then A and worst in C. D (concrete perception) and Dd (concentrating on details that are not very important) were highest in group B and lowest in C, whilst S-% (distortion accompanying oppositional attitude) is highest in group A.

TABLE I.3. DESCRIPTIVE STATISTICS – IDEATION: COMPARISON OF MEANS AND MEDIANS

Determinants	Means in groups				Medians in groups			
	Total	A	B	C	Total	A	B	C
M	3.97	3.17	4.17	3.83	3	3.0	3.5	3.0
Ma	2.24	1.75	2.18	2.62	2	1.0	2.0	2.0
Mp	1.79	1.42	2.02	1.38	1	1.5	2.0	1.0
Mno form	0.03	0.08	0.02	0	0	0	0	0
a	4.60	3.08	4.85	4.67	4	3.0	4.0	3.0
p	4.59	4.08	4.74	4.42	4	4.5	4.0	3.5
FM + m	5.07	4.0	5.33	4.88	4	4.0	4.0	4.0
2AB + Art + Ay	4.92	5.67	4.52	5.67	4	4.0	3.0	5.0
Raw Sum 6	1.93	1.33	1.71	2.83	1	1.0	1.0	2.5
W Sum 6	5.14	3.5	4.21	8.5	3	1.5	2.5	5.0

The ratios  $a : p$  and  $M^a : M^p$  linked to flexibility and independence of thinking turned out to be the most surprising. The lower the custodian competencies of the studied persons, the higher were the results for  $a$  and  $M^a$  (group  $C > B > A$ ), whilst persons with lowered custodian competencies (group B) had the highest results for  $p$  and  $M^p$ . Also the value for  $M$  (linked to creativity of thinking),  $Zf$  (linked to cognitive initiative) and  $DQ+$  (indicating cognitive organising of the surrounding reality) is highest in group B and lowest in group A. This shows clearly that examining these variables in isolation from adequacy of perception could lead to unjustified optimistic conclusions. What is more, the hypothesis may be put forward that high results for these variables, in themselves being a starting point for predicting great intellectual possibilities of the studied persons, when linked to distortions of perception and probably other problems as well, may contribute to psychological maladjustment and not have a positive influence on custodian competencies [1, 3, 4, 7, 11, 12, 16, 19, 20].

It should be taken into consideration that the statistical comparison of the sub-groups was a bit difficult because of different numbers of subjects in the sub-groups (large in group B and rather small in group A).

### Comparison according to competencies

A comparison of the mean results for particular determinants in the three sub-groups was carried out using the t-Student test (see Table II). No determinant was found to differ statistically significantly between the three groups at the same time. Statistically significant differences were only found between two sub-groups with regard to three determinants: Raw Sum 6, W Sum 6 and D.

TABLE II. COMPARISON ACCORDING TO COMPETENCIES

Significant determinants	Comparison	p*
Sum 6	C > A	0.04
	C > B	0.02
W Sum 6	C > A	0.04
	C > B	0.02
D	B > C	0.05

\* – in Student's test; A, B, C – subgroups.

Group C had significantly higher W Sum 6 and Raw Sum 6 than group B and than group A (such differences were not, however, found between groups A and B). This shows that subjects with the lowest competencies present significantly more symptoms of pathological thinking than persons from remaining groups. The number of responses to common details (D) was significantly higher in group B than in group C, which suggests that subjects with the lowest competencies have difficulty in reacting to common situations.

A comparison of results deviating from norms (carried out using the t-Student test and the LSD test) showed statistical differences with regard to 6 determinants: X %, Xu%, Zf, Raw Sum 6, W Sum 6 and PSV (see Table III). The subjects with the lowest competencies manifested significantly more irregularity in adaptive perception of the surrounding world (X+%) in comparison to the subjects in the two remaining groups. At the same time persons with lowest competencies significantly more frequently crossed the boundaries of pathological thinking (Raw Sum 6 and W Sum 6) than both other groups and were statistically more unconventional (Xu%) than subjects with reduced competencies. Subjects with reduced custodian competencies displayed rigidity and intellectual dysfunction (PSV) significantly more frequently, but also significantly greater cognitive initiative (Zf) than subjects with high custodian competencies.

TABLE III. COMPARISON OF DETERMINANTS DEVIATING FROM NORMS ACCORDING TO COMPETENCIES

Significant determinants	Comparison	p*	p**
X+%	A > C	0.06	0.02
	B > C	0.07	–
Xu%	C > B	–	0.02
Zf	B > A	–	0.07
Sum 6	C > B	0.02	0.02
	C > A	0.03	0.06
W Sum 6	C > B	0.01	0.01
	C > A	0.03	–
PSV	C > B	0.06	0.07

A, B, C – subgroups; \* – in Student's test; \*\* – in LSD test.

### Comparison according to competencies and gender

When comparing groups taking into consideration competencies and gender at the same time (t-Student test, see table IV), new, interesting correlations were revealed. Some of them were consistent with expectations or with previous results [4, 9]. For example, men whose competencies were defined as very weak showed significantly more disturbances in thinking (Raw Sum 6) than men and women from the competent custodian group. Women from the incompetent group had more problems with reacting to common aspects of situations (D) than men and women with somewhat greater custodian competencies. Women with the lowest competency showed higher cognitive rigidity and dysfunction (PSV) than women who coped somewhat better as mothers. They also showed significantly less symptoms of unconventional thinking (Xu%) than men with reduced competencies and very weak competencies [7].

Men from the competent group were less prone to cognitive organisation and integration of material (DQ+) than women from this group, while incompetent men more frequently manifested a tendency to concentrate on insignificant details (Dd) than incompetent women. At the same time, men with high custodian competencies more frequently showed a tendency to superficial and imprecise assessment of a situation (DQv) than women from the same group and, furthermore, than incompetent women. But the strangest result was that no significant differences were found between women

with high competencies and low competencies. It is very difficult to explain such findings.

TABLE IV. COMPARISON ACCORDING TO COMPETENCIES AND GENDER

Significant determinants	Comparison	p*
Xu%	MC > WC	0.03
	MB > WC	0.01
Sum 6	MC > WA	0.07
	MC > MA	0.05
D	WB > WC	0.06
	MB > CW	0.05
Dd	MC > WC	0.07
DQ+	WA > MA	0.06
DQv	MA > WC	0.04
	WA < MA	0.04
PSV	WC > WB	0.07

\* – in Student's test; A, B, C – subgroups; M – men; W – women.

It was impossible to make a statistical comparison of determinants deviating from norms according to gender and competencies at the same time because the sub-groups under investigation were too small. A comparison made by t-Student test, taking only gender into consideration (see Table V) showed differences in two determinants: men more frequently manifested a higher level of unconventional thinking (Xu%) and an exaggerated tendency to intellectual defence mechanisms (2 AB + Art + Ay) than women.

TABLE V. COMPARISON OF DETERMINANTS DEVIATING FROM NORMS ACCORDING TO GENDER

Significant determinants	Comparison	p*
Xu%	M > W	0.02
2AB + Art + Ay	M > W	0.02

\* – in Student's test; M – men; W – women.



### Comparison according to competencies within couples

When taking into consideration custodian competencies of guardians within a studied family (see Table VI), differences were found in six determinants: R, M, M<sup>a</sup>, X+%, Xu% and PSV. The obtained results suggest that if custodian competencies of both spouses were assessed as inadequate (7 couples), men gave significantly more responses (R), as well as more unconventional responses (Xu%) and cared less about adapting their way of perceiving the world to meet the expectations of others (X+%). When competencies of both spouses were reduced (the largest group = 26 couples), men also proved to be more unconventional in their reactions (Xu%) and showed higher cognitive rigidity and dysfunction (PSV).

TABLE VI. COMPARISON ACCORDING TO COMPETENCIES IN COUPLE

Significant determinants	Comparison	p*
R	MC > KC	0.07
M	MB > KC	0.01
Ma	MB > KC	0.07
X+%	KC > MC	0.07
Xu%	MC > KC	0.03
	MB > KB	0.07
PSV	MB > KB	0.07

\* – in Student's test; A, B, C – subgroups; M – men; W – women.

If the competence of the woman in a pair was higher than that of the man by one level: (women with reduced competencies compared to incompetent men, and women with full competencies compared to men with reduced competencies) no significant differences were found when comparing results of spouses. These results seem very surprising, but were probably caused by the insufficient size of the groups (5 couples in each).

When the difference in competencies was by one level, with the competencies of men being assessed as reduced and those of women as inadequate, greater activity and independence of thinking (M<sup>a</sup>) was found in the results of men. However, this result should be considered very cautiously because of the very small size of the group (only three couples).

A two-point difference was found only in two couples (in both cases in favour of women), so statistical comparison within this group was pointless.

## DISCUSSION AND CONCLUSIONS

The obtained results did not fully confirm expectations but showed a relationship between cognitive processes and parents' competencies.

The following determinants proved to be statistically significant:

- D, DQv, Zf and PSV – connected with information processing;
- X+%, Xu% – connected with cognitive mediation;
- Raw Sum 6, W Sum 6 – connected with ideation.

The lack of significant differences between competent and incompetent women was a great surprise. Perhaps cognitive functioning of women is not a fundamental criterion for being a parent. One cannot exclude the possibility that it plays a role only in conjunction with other spheres of psychological life. Finding out results in remaining areas of psychic functioning may help to answer this question.

Some determinants, contrary to expectations, did not show significant correlation with custodian competencies: flexibility and independence of thinking ( $a : p, M^a : M^p$ ), openness to experience (L), cognitive effectiveness in organising reality (Zd), extremity in approach to problems (cognitive/emotional, which manifests as extreme results of EB) and intellectualisation (2AB + Art + Ay). However, the last factor turned out to differentiate subjects only in relation to their gender. Dd and DQ+ significantly differentiated men from women only when comparing parents with the same level of custodian competency.

Determinant Zf proved to be, contrary to expectations, significantly higher in the group of parents with reduced competencies, which suggests their greater cognitive initiative in comparison to parents with high competencies.

Furthermore, it turned out that some determinants connected with cognitive processes differentiated competency groups in a significant way, although this was not foreseen in the preliminary hypotheses which were put forward. These factors were D, DQv and PSV. The latter factor appears to be especially significant, as it should not appear in the records of intellectually competent persons [14].

Thus the study confirmed only two hypotheses to a significant degree. The first of them was a correlation between custodian competencies and realistic judgement and thinking. In addition to the expected determinants, X+% and W Sum 6, Xu% and raw Sum 6 also turned out to be significant. This means that studied persons did not manifest serious disturbances of these functions, but rather more subtle symptoms of maladjustment. An additional expression of this is the results of X-%; the range of these results, however, did not show the significant statistical differences expected at the

beginning, but an analysis of the distribution of the results in particular groups indicated observable divergences.

In the case of the second hypothesis, which referred to the significant role of processing incorporation, activity and effectiveness, the investigation did not confirm the significance of the selected determinants: openness to experience (L) and effectiveness in organising information (Zd). What is more, the obtained results suggest, contrary to expectations, that custodians with reduced competencies show higher cognitive initiative than custodians evaluated as competent.

However, at the same time, the investigation confirmed a correlation between custodian competencies and 3 other factors: D, DQv and PSV.

The third hypothesis, which assumed a relationship between competencies and creative thinking (ideation flexibility and independence), was not confirmed. It turned out that these factors cannot be examined in isolation from other cognitive disturbances. It does not come as a great surprise that independence of thinking, which is part of the foundation of constructive cognitive functioning, may go in a destructive direction when the process of perceiving and processing information is disturbed.

#### References:

1. A Rorschach: Workbook for the Comprehensive System, Exner J. E. [ed.], Rorschach Workshops, Aheville 2001.
2. Ackerman M. J., Clinician's guide to custody evaluation, John Wiley & Sons, New York 1995.
3. Collier H. L., The analysis of family dynamics in child custody cases, [in:] Psychology, law and criminal justice, Davies G. [et al., eds.], Walter de Gruyter, Berlin 1996.
4. Czerederecka A., Determinants of social maladjustment in divorced couples who are fighting for custody of children, [in:] Forensic psychology and law, Czerederecka A., Jaśkiewicz-Obydzińska T., Wójcikiewicz J. [eds.], Institute of Forensic Research Publishers, Kraków 2000.
5. Czerederecka A., Emotional predisposition of persons fighting for custody of children, *Problems of Forensic Sciences* 1999, vol. 40, pp. 107–115.
6. Czerederecka A., Parents fighting for custody of children, [in:] Psychology and criminal justice. International review of theory and practice, Boros J., Münich I., Szegedi M. [eds.], Walter de Gruyter, Berlin 1996.
7. Czerederecka A., Syndrom odosobnienia od jednego z rodziców u dzieci z rozbitych rodzin, *Nowiny Psychologiczne* 1999, nr 4, s. 5–13.
8. Czerederecka A., Udział psychologa w sprawach dotyczących dziecka i rodziny, *Z zagadnień nauk sądowych* 1995, z. XXXII, s. 123–136.
9. Czerederecka A., Jaśkiewicz-Obydzińska T., Custodian's gender and disorders in psychical development of children, [in:] Advances psychology and law, Redondo S. [et al., eds.], Walter de Gruyter, Berlin 1997.

10. Czerederecka A., Jaśkiewicz-Obydzińska T., Emotional ties between parents and children and their influence on the expert's opinion concerning parental custody, *Problems of Forensic Sciences* 1994, vol. 30, pp. 50–63.
11. Czerederecka A., Jaśkiewicz-Obydzińska T., The factors neutralising development disorders in children from broken families, [in:] *Psychology, law and criminal justice*, Davies G. [et al., eds.], Walter de Gruyter, Berlin 1996.
12. Czerederecka A., Jaśkiewicz-Obydzińska T., Gierowski J. K., Ekspertyza psychologiczna, [w:] *Ekspertyza sądowa*, Wójcikiewicz J. [red.], Wydawnictwo Zakamycze, Kraków 2002.
13. Czerederecka A., Wach E., Difficulties in social adaptation of persons experiencing marital failures, *Problems of Forensic Sciences* 1994, vol. 30, pp. 64–77.
14. Exner J. E., *The Rorschach: A Comprehensive System*, vol. I, Wiley, New York 1993.
15. Exner J. E., *The Rorschach: A Comprehensive System*, vol. II, III, Wiley, New York 1982.
16. Grisso T., *Evaluating competencies*, Plenum Press, New York 1988.
17. Hodges W., *Intervention for children of divorce. Custody, access, and psychotherapy*, Plenum Press, New York 1991.
18. Kowanetz M., Czerederecka A., Niewykorzystana rola psychologa w sprawach rodzinnych i opiekuńczych, *Matżeństwo i Rodzina* 2002, nr 3, s. 38–43.
19. Liss M. B., Mc Kinley-Pace M. J., Best interest of the child: new twist on an old theme, [in:] *Psychology and law. The state of the discipline*, Roesch R., Hart S., Ogloff J. [eds.], Plenum Publishers, New York 1999.
20. Napora E., Cechy matek pożądane w wychowaniu dzieci, *Problemy Rodziny* 1995, nr 1, s. 23–28.

# PROCESY POZNAWCZE RODZICÓW A ICH KOMPETENCJE WYCHOWAWCZE

Alicja CZEREDERECKA

## CEL PRACY, BADANA GRUPA ORAZ METODA

Przedstawiane wyniki dotyczą pierwszego etapu szerszych badań poświęconych kompetencjom wychowawczym rodziców walczących ze sobą o przejęcie opieki nad dziećmi po rozpadzie małżeństwa. Jest to jednocześnie kontynuacja pracy, prowadzonej od 1996 r., nad osobowością tychże rodziców [4, 5, 6, 13].

Celem prezentowanego opracowania było ustalenie, które spośród zmiennych testu Rorschacha związanych z procesami poznawczymi [1, 14] okazują się istotne w ustalaniu kompetencji wychowawczych rodziców [2, 3, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 17, 19, 20].

Badana grupa składała się z pięćdziesięciu jeden par, czyli 102 osób, które zostały skierowane do Instytutu Ekspertyz Sądowych przez sąd w związku z prowadzoną sprawą sądową o uregulowanie władzy rodzicielskiej. Głównym zadaniem biegłych psychologów było ustalenie kompetencji wychowawczych, ponieważ byli małżonkowie pozostawali w ostrym konflikcie i zgłaszali przeciwstawne oczekiwania w zakresie opieki nad dziećmi.

Wśród badanych wyodrębniono trzy podgrupy w zależności od ostatecznie ustalonych kompetencji:

- A osoby, których kompetencje uznano za prawidłowe (co oznaczało, że są zdolne do samodzielnego sprawowania opieki). W skład tej grupy weszło 12 osób;
- B osoby, których kompetencje uznano za niewystarczające do pełnienia samodzielnej opieki (zalecano nadzór kuratora, mediacje wychowawcze lub terapię). Ta grupa obejmowała 66 badanych;
- C osoby, których kompetencje wychowawcze oceniono bardzo nisko (sugerowano poważne ograniczenie lub nawet pozbawienie władzy rodzicielskiej). Ta grupa składała się z 24 osób.

Podstawę do oceny kompetencji wychowawczych stanowiły trzy grupy czynników: predyspozycje psychiczne rodziców, ich możliwości obiektywne (materialne, bytowe i dysponowanie wolnym czasem, jaki mogli poświęcić dziecku) oraz informacje zwrotne uzyskane z badań dziecka na temat stopnia zaspokojenia potrzeb psychicznych.

We wszystkich przypadkach przeprowadzono analizę wyników testu Rorschacha w trzech obszarach, jakie wyodrębnia się w odniesieniu do procesów poznawczych: spostrzegania, przetwarzania informacji i myślenia [1, 14, 15].

Hipotezy badawcze przewidywały, że rodziców, których kompetencje wychowawcze uznano za wysokie, powinny wyróżniać określone cechy procesów poznawczych [2, 3, 4, 6, 12, 16, 20], a co za tym idzie, związane z nimi zmienne testu Rorschacha:

1. realizm w ocenie sytuacji i myśleniu, wysoki wskaźnik konwencjonalnego spostrzegania otaczającej rzeczywistości ( $X+\% > 69$ ), niski wskaźnik nieade-

- kwatnego spostrzegania ( $X- \% < 15$ ), niepodwyższony wskaźnik mechanizmu obronnego intelektualizacji  $2AB + Art + Ay < 6$ ), a także brak podwyższonych wskaźników patologicznego myślenia ( $W \text{ Sum } 6 < 17$  i  $M- = 0$ );
2. zaangażowanie, aktywność i efektywność poznawcza ( $L < 0,3 \div 1$ ),  $Z_f > 9$  i  $Z_d < -3 \div +3$ );
  3. konstruktywne myślenie (elastyczne i samodzielne):  $a : p \approx 1 : 1$ ,  $Ma : Mp \approx 1 : 1$ , brak skrajnych wyników EB.

## ANALIZA UZYSKANYCH WYNIKÓW

### Statystyka opisowa i wyniki odbiegające od normy

Statystyka opisowa dla całej populacji i poszczególnych podgrup została przedstawiona w tabelach I.1, I.2 i I.3. Różnice w stosunku do amerykańskich norm Exnera [1, 14] są zauważalne i wymagają pewnego komentarza. Na przykład w populacji polskich rodziców walczących o przejęcie opieki nad dzieckiem  $X+\%$  było znacznie niższe, natomiast  $X-\%$  i  $Xu\%$  – zdecydowanie wyższe. Dotychczasowe badania autorki dotyczące par małżeńskich [4, 5, 6, 9, 10, 13] wskazują na znaczne obniżenie konwencjonalnego spostrzegania sytuacji ( $X+\%$ ) na rzecz niekonwencjonalnego ( $Xu\%$ ). Jednak tak podwyższony poziom zniekształceń spostrzegania ( $X-\%$ ) wydaje się być charakterystyczny dla badanej populacji, co potwierdza informacje pochodzące z obserwacji podczas indywidualnego kontaktu, że znacznie więcej osób potrzebowało pomocy psychiatrycznej [18] niż w rzeczywistości z niej korzystało (tylko 4 osoby: 1 mężczyzna i 3 kobiety). Te wyniki są tym bardziej znaczące, że badani podejmują raczej starania, aby zaprezentować się jako osoby bardziej przystosowane, a więc ujawniać więcej reakcji przystosowawczych niż to robią, kiedy nie są kontrolowani [15]. Niemniej, wyniki typowe dla psychopatologii (pozytywne PTI, podwyższone Sum 6 i W Sum 6), występowały w protokołach bardzo rzadko. Może to oznaczać, że ujawniane zaburzenia nie przekraczają granicy psychozy, a jeśli nawet to się zdarza (w czterech przypadkach istniały poważne podstawy do takich przypuszczeń), to badani są zdolni do dysymulacji, „poprawiania” swoich wypowiedzi na tyle, że nie prezentują bezpośrednio reakcji psychotycznych.

Inne zmienne znacząco różne od norm amerykańskich to: R (liczba wypowiedzi) i proporcja  $W : D$  (wybór całego obszaru w stosunku do oczywistego detalu). Mniejsza liczba wypowiedzi jest prawdopodobnie skutkiem wymuszonej „sytuacji egzaminacyjnej”, w jakiej znajdują się badani w sprawach sądowych, zaś wyższa liczba W ( $Me > 1$ ) i znacznie niższa D ( $Me < 5$ ) wydaje się charakteryzować polską populację.

Porównanie w podgrupach pozwala zaobserwować znacznie wyższe  $X+\%$  u osób wykazujących wyższe kompetencje wychowawcze ( $Me$  grupy A = 57,5, podczas gdy w grupie B = 54, a w C = 53,5). Odpowiednio  $X-\%$ , Sum 6 i W Sum 6 są najniższe w grupie A. Te wyniki są zgodne z oczekiwaniami.  $Xu\%$  jest najniższe w grupie A, a najwyższe w grupie B. Uważniejsza analiza pozwala uznać ten wynik za oczywisty.  $Xu\%$  jest w końcu wyrazem mniej przystosowawczego spostrzegania świata, ale też adekwatnego, toteż najwyższych wyników należałoby oczekiwać w grupie, która będzie ujawniać pewne (ale nie największe) problemy natury wychowawczej.

Niektóre różnice pomiędzy wyodrębnionymi podgrupami są nieco zaskakujące. Na przykład  $Mp$  (zmienna związana z niesamodzielnnością myślenia) jest najniższe

w grupie C, a najwyższe w grupie B. Najkorzystniejsze wyniki P (korelujące z przywiązywaniem wagi do powszechnie obowiązujących norm społecznych) stwierdzono w grupie B, następnie w A, a najgorsze w C. D (konkretne spostrzeżenie) i Dd (koncentracja na mało istotnych szczegółach) były najwyższe w grupie B, a najniższe w C, zaś S-% (zniekształcenia towarzyszące postawie opozycyjnej) najwyższe w grupie A.

Najbardziej zaskakujące okazały się relacje  $a : p$  i  $M^a : M^p$  związane z elastycznością i samodzielnością myślenia. Wyniki  $a$  i  $M^a$  były tym wyższe, im niższe kompetencje wychowawcze badanych ( $C > B > A$ ), zaś najwyższe wyniki  $p$  i  $M^p$  wystąpiły przy obniżonych kompetencjach wychowawczych. Także liczba M (które wiąże się z kreatywnością myślenia), Zf (łączone z inicjatywą poznawczą) i DQ+ (wskazujące na poznawcze organizowanie otaczającej rzeczywistości) okazały się najwyższe w grupie B i najniższe w grupie A. Świadczy to wyraźnie, że rozpatrywanie tych zmiennych w oderwaniu od adekwatności spostrzegania mogłoby prowadzić do nieuprawnionych optymistycznych wniosków. Co więcej, można postawić hipotezę, że wysokie wyniki tych zmiennych, same w sobie będące punktem wyjścia do przewidywania dużych możliwości intelektualnych badanych, powiązane ze zniekształceniami spostrzegania, a prawdopodobnie również innymi problemami, mogą się przyczyniać do nieprzystosowania psychicznego i nie wpływać pozytywnie na kompetencje wychowawcze [1, 4, 6, 8, 12, 13, 16, 19, 20].

### Porównanie wyników w zależności od kompetencji badanych

Porównanie średnich wyników dla poszczególnych zmiennych w trzech wyodrębnionych podgrupach przeprowadzone za pomocą testu t-Studenta przedstawia tabela II. W odniesieniu do żadnej zmiennej nie stwierdzono istotnych statystycznie różnic pomiędzy trzema grupami jednocześnie. Takie różnice pomiędzy dwoma grupami stwierdzono tylko w odniesieniu do trzech zmiennych: Sum 6, W Sum 6 i D.

Grupa C uzyskała znacząco wyższe wyniki Sum 6 i W Sum 6 od grupy A i od grupy B, nie stwierdzono jednak znaczącej różnicy między grupami A i B. To wskazuje, że osoby z najniższymi kompetencjami wychowawczymi prezentują znacznie więcej przejawów myślenia patologicznego niż osoby z pozostałych grup. Liczba reakcji na często wyodrębniane detale (D) była znacząco wyższa w grupie B niż w C, co sugeruje, że osoby o najniższych kompetencjach mają trudności w reagowaniu na oczywiste sytuacje.

Porównanie wyników odbiegających od normy (wykonane za pomocą dwu testów: t-Studenta i LSD) pozwoliło naświetlić ten problem nieco dokładniej. Tym razem zaobserwowano różnice w obrębie 6 zmiennych: X+%, Xu%, Zf, Sum 6, W Sum 6 i PSV (patrz tabela III). Osoby z najniższymi kompetencjami prezentowały znacząco więcej nieprawidłowości w zakresie adaptacyjnego spostrzegania świata (X+%) niż osoby z dwu pozostałych grup. Jednocześnie we wspomnianej wyżej grupie znacznie częściej dochodzi do przekroczenia granic patologii myślenia (Sum 6 i W Sum 6) niż to się dzieje w pozostałych grupach, a ponadto znacznie częściej pojawia się niekonwencjonalność w spostrzeganiu świata niż w grupie o obniżonych kompetencjach. Osoby z tej ostatniej grupy ujawniają z kolei znacząco częściej sztywność i dysfunkcje intelektualne (PSV), ale też znacznie większą inicjatywę poznawczą (Zf) od osób z prawidłowymi kompetencjami wychowawczymi.



## Porównanie ze względu na kompetencje i płeć

Kiedy porównywano grupy o różnych kompetencjach, biorąc jednocześnie pod uwagę płeć opiekuna (patrz tabela. IV), ustalono nowe interesujące zależności. Niektóre z nich były zgodne z oczekiwaniami lub wcześniej uzyskanymi wynikami [6, 9]. Na przykład mężczyźni, których kompetencje określono jako bardzo słabe, wykazywali znacznie więcej zakłóceń myślenia (Sum 6) niż mężczyźni i kobiety o prawidłowych kompetencjach wychowawczych; kobiety o bardzo niskich kompetencjach ujawniały większe trudności w reagowaniu na oczywiste aspekty sytuacji (D) niż mężczyźni i kobiety posiadający nieco większe kompetencje wychowawcze. Kobiety z grupy o najniższych kompetencjach ujawniały większą sztywność i dysfunkcje intelektualne (PSV) niż kobiety nieco lepiej radzące sobie w roli matek. Stwierdzono u nich ponadto znacznie mniej przejawów niekonwencjonalnego myślenia (Xu%) niż u mężczyzn z grup o obniżonych i bardzo słabych kompetencjach [4].

Mężczyźni dobrze sprawdzający się w roli ojców byli mniej skłonni do poznawczej organizacji i integracji materiału (DQ+) od kobiet, które zostały uznane za dobre matki, zaś niewygodni wychowawczo mężczyźni częściej ujawniali skłonność do koncentrowania się na nieistotnych detalach (Dd) niż kobiety z tej samej grupy. Jednocześnie mężczyźni o wysokich kompetencjach wychowawczych częściej od kobiet z tej samej grupy, a co więcej, częściej od kobiet niekompetentnych wychowawczo, przejawiali skłonność do powierzchownej i niedokładnej oceny sytuacji (DQv).

Statystyczne porównanie wyników odbiegających od normy z uwzględnieniem zarówno płci, jak i kompetencji, okazało się niemożliwe ze względu na zbyt niskie liczebności w wyodrębnionych tą drogą podgrupach. Porównanie, w którym wzięto pod uwagę jedynie płeć (por. tabela V) wykazało różnice w zakresie dwóch zmiennych: mężczyźni częściej niż kobiety ujawniali podwyższony poziom niekonwencjonalnego myślenia (Xu%) a zarazem przesadną skłonność do posługiwania się mechanizmem obronnym intelektualizacji (2AB + Art + Ay).

## Porównanie ze względu na kompetencje wewnątrz grupy

Kiedy porównywano kompetencje wychowawcze opiekunów w badanej rodzinie (por. tabela VI), stwierdzono znaczące różnice w odniesieniu do 6 zmiennych: R, M, Ma, X+%, Xu% oraz PSV. Uzyskane rezultaty sugerują, że jeśli kompetencje wychowawcze obydwójga małżonków zostały uznane za niedostateczne (7 par), mężczyźni dostarczali w swoich protokołach znacznie więcej wypowiedzi niż kobiety z tej grupy, ujawniali większą niekonwencjonalność (Xu%), a także mniejszą dbałość o przystosowanie swojego sposobu spostrzegania świata do oczekiwań innych (X+%). W rodzinach, w których obydwójga małżonkowie prezentowali obniżony poziom kompetencji wychowawczych (największa grupa, 26 par), mężczyźni także wykazywali skłonność do bardziej niekonwencjonalnego reagowania na otaczającą rzeczywistość (Xu%), a ponadto wykazywali większą sztywność poznawczą i skłonność do perseweracji (PSV).

W przypadku wyższej o jeden stopień oceny kompetencji kobiet w parze (kobiety o obniżonych kompetencjach w zestawieniu z mężczyznami o bardzo niskich kompetencjach, kobiety o wysokich kompetencjach z mężczyznami o obniżonych kompetencjach) nie stwierdzono istotnych różnic w porównaniu wyników małżonków. Te wyniki wydają się bardzo zaskakujące, ale prawdopodobnie zostało to spowodowane zbyt małą liczebnością grup (po 5 par w każdej).



Kiedy różnica w ocenie kompetencji wynosiła jeden stopień, a mężczyźni zostali uznani za bardziej kompetentnych opiekunów (mężczyźni z obniżonymi kompetencjami, zaś kobiety niewydolne wychowawczo), stwierdzono u nich większą aktywność i samodzielność myślenia (Ma). Jednak wyniki te dotyczą bardzo małej grupy, dlatego należy je traktować z ze szczególną ostrożnością.

Tylko w dwóch małżeństwach różnica wynosiła 2 punkty (w obu przypadkach na korzyść kobiet), toteż dokonywanie porównań statystycznych miało się z celem.

#### PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Uzyskane wyniki nie w pełni potwierdziły oczekiwania, ale wykazały zależność pomiędzy funkcjonowaniem poznawczym badanych a ich kompetencjami wychowawczymi.

Statystycznie znaczące okazały się następujące zmienne:

- D, DQv, Zf i PSV – związane z przetwarzaniem informacji;
- X+%, Xu% – związane ze spostrzeganiem;
- Sum 6 i W Sum 6 – związane z myśleniem.

Duże zaskoczenie stanowił brak znaczącej statystycznie różnicy pomiędzy wynikami kobiet o niskich i o wysokich kompetencjach wychowawczych. Być może funkcjonowanie poznawcze kobiet nie jest kryterium podstawowym dla sprawowania przez nie władzy rodzicielskiej. Niewykluczone, że odgrywa ono jakąś rolę dopiero w powiązaniu z innymi sferami życia psychicznego. Poznanie wyników w pozostałych obszarach funkcjonowania psychicznego może przybliżyć odpowiedź na to pytanie.

Niektóre zmienne, przeciwnie do oczekiwań, nie okazały się pozostawać w istotnej zależności z kompetencjami wychowawczymi rodziców: elastyczność i samodzielność myślenia ( $a : p, M^a : M^p$ ), otwartość na doświadczenia (L), efektywność poznawczego organizowania rzeczywistości (Zd), skrajności w podejściu do problemów (poznawczy/emocjonalny, co wyraża się skrajnymi wynikami EB) oraz intelektualizacja (2AB + Art + Ay). Ostatni z wymienionych czynników okazał się różnicować badanych jedynie ze względu na ich płeć. Także Dd i DQ+ okazały się znacząco różnić płcie tylko wówczas, gdy porównywano rodziców o tym samym poziomie kompetencji wychowawczych.

Zmienna Zf okazała się, przeciwnie do oczekiwań, znacząco wyższa w grupie rodziców o ograniczonych kompetencjach, co sugeruje ich większą inicjatywę poznawczą w porównaniu z rodzicami dobrze radzącymi sobie z wychowaniem.

Ponadto okazało się, że niektóre zmienne obejmujące procesy poznawcze, różnicowały grupy o odmiennych kompetencjach wychowawczych, choć nie przewidziano tego we wstępnych hipotezach. Czynnikiem tymi były: dostrzeganie oczywistych aspektów sytuacji (D), powierzchowność oceny sytuacji (DQv) oraz sztywność i dysfunkcje poznawcze (PSV). Ten ostatni czynnik wydaje się szczególnie znaczący, ponieważ nie powinien pojawiać się w protokołach osób sprawnych intelektualnie [14].

Można zatem stwierdzić, że przeprowadzone badania potwierdziły w znacznym stopniu dwie hipotezy. Pierwsza z nich dotyczyła zależności pomiędzy kompetencjami wychowawczymi a realizmem w ocenie rzeczywistości i myśleniu. Oprócz oczekiwanych zmiennych X+% oraz W Sum 6 istotne okazały się także Xu% i surowy

wynik Sum 6. Oznacza to, że badani nie wykazywali poważnych zaburzeń tych funkcji, a bardziej subtelne przejawy nieprzystosowania. Dodatkowym tego wyrazem są wyniki X-%, w zakresie którego nie stwierdzono wprawdzie oczekiwanych na wstępie istotnych różnic statystycznych, jednak analiza rozkładu wyników w poszczególnych grupach wskazywała na obserwowalne rozbieżności.

W przypadku drugiej hipotezy, która mówiła o znaczącej roli zaangażowania, aktywności i efektywności poznawczej, badania nie potwierdziły roli otwartości na doświadczenia (L) i efektywności w organizowaniu informacji (Zd). Co więcej, uzyskane wyniki sugerują, odwrotnie do przewidywań, że rodzice o ograniczonych kompetencjach wychowawczych ujawniają znaczniejszą inicjatywę poznawczą od tych, którzy dobrze radzą sobie z wychowaniem dzieci. Jednocześnie jednak badania wykazały istotne korelacje w odniesieniu do 3 innych czynników z tego obszaru: D, DQv i PSV.

Trzecia hipoteza, która zakładała związek między kompetencjami a kreatywnym myśleniem (elastycznością i niezależnością myślenia), nie potwierdziła się. Okazało się, że tych zmiennych nie można rozpatrywać w oderwaniu od innych zaburzeń poznawczych. Nie jest skądinąd wielkim odkryciem, że niezależność i samodzielność myślenia, które leżą u podłoża konstruktywnego funkcjonowania poznawczego, mogą przyjmować destruktywny kierunek, gdy zaburzony jest proces spostrzegania oraz przetwarzania informacji.